

**Michal Kubát a kolektiv: Politické a ústavní systémy zemí
středovýchodní Evropy. Praha: Eurolex Bohemia s. r. o.,
2004, 432 stran, ISBN 80-86432-90-4**

Jakub Dürr

V polovině roku 2004 vyšla v nakladatelství Eurolex Bohemia publikace autorského kolektivu *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Editoval ji Michal Kubát a přivedl k sobě celou řadu českých politologů mladší generace, čímž skrze ně skloubil nepřímou spolupráci několika významných politologických pracovišť ze čtyř českých univerzit. Celkově šestnáct autorů na 432 stranách bylo s to vystihnout nejvýznamnější parametry a souřadnice těch evropských politicko-ústavních soustav, jež dohromady spojuje komunistická a v současnosti postkomunistická zkušenost a realita. V minulosti byly za často opomíjené a řazené do téměř jednoduše skupiny, v devadesátých letech a v současnosti jsou naopak pečlivě sledované, nejrůzněji klasifikované a typologizované, jakož i hojně bádáné nejen západními odborníky, ale s konsolidovanější pozicí středoevropské politické vědy také místními experty. Čím dál tím více tudíž vznikají relevantní studie rovněž českých politologů, jimž je přeci jen problematika přechodů k demokracii vlastnější. Ti jsou již po delší dobu a bezproblémově schopni nabídnout fundovaný pohled na soustavy mnohdy jim bližší nejen ze strany jazyka či geografie, nýbrž i politické kultury a soudobé historie.

Obsahově kniha rozebírá devatenáct postkomunistických politických soustav. Jednotlivé země jsou seřazeny abecedně a předchází jim editorial. Ač je v něm vyjádřen záměr zabývat se v této práci současnou politikou ve smyslu *politics*, následně lze v textu zjistit, že kromě této dimenze je zde velký prostor dán i sféře *polity*. Každá kapitola se totiž nejprve věnuje institucionálnímu vývoji po roce 1989 (výjimku představuje specifické Bělorusko, kde bylo zvoleno jiné členění) a v dalších podkapitolách se většinou autoři zabývali popisem konkrétních ústav, dělením a kontrolou moci, přičemž poskytli dobrý výčet pravomocí jednotlivých ústavních institucí a mechanismů. Svou pozornost však neomezili pouze na charakteristiku ústav a jejich převyprávění. Šli dále, když se v naprosté většině příspěvků pokusili nabídnout komplexnější obrázek prostřednictvím pasáží o volebních soustavách, (sub)systémech politických stran a soudnictví, státní správě a samosprávě, mnohdy jsou alespoň krátce pojednány i

korporativistické struktury a systém zprostředkování zájmů, postavení neziskových organizací nebo médií.

V souvislosti se strukturou a obsahem předkládaného výstupu se nabízí srovnání s trojími skripty vydanými na Vysoké škole ekonomické *Komparace politických systémů* (editoři Blanka Říchová, Vladimíra Dvořáková a Ladislav Cabada). Tak jako – paradoxně – u tohoto doposud asi nejznámějšího kolektivního počínu vzešlého z českého politologického prostředí zabývajících se konkrétně ve dvou dílech politickými systémy západní, jižní a severní Evropy a v jednom díle vybranými systémy ze střední a východní Evropy, absentuje i v této recenzované publikaci komparativní perspektiva. Použití komparativní metody stálo zcela jistě za zvážení. Je však zcela v pořádku, že se autoři a editor nakonec uchýlili pouze k méně problematickému „výčtu“ jednotlivých politických systémů a k metodě partikulárních „case studies“.

Co se velké šíře záběru pojednávané problematiky týče, dá se v této souvislosti mírně kriticky, leč s pochopením nahlížet její nedostatečná analytičnost a množství témat, jež v jednotlivých kapitolách pojednává. Není to však – z jisté perspektivy – knize na škodu? Prospělo jí například, že začlenila pasáže věnované jednotlivým stranickým systémům? Neměla svoji hlavní pozornost spíše věnovat systémům politickým, zejména jejich konstitucionálnímu uspořádání a jejich parciálním aspektům? Vždyť třeba již v roce 2002 publikovaná kniha autorského kolektivu vedeného Petrem Fialou, Janem Holzerem a Maxmiliánem Strmiskou, *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*, dostatečně a zevrubněji popsala jednotlivé stranické rodiny, jejich teoretické zakotvení, vývoj a parametry ve dvaceti soustavách, když stranický systém Srbska a Černé Hory pojednávala zvlášť. Nemohla se tedy právě ona stát jakousi komplementární četbou?

Otazník možno položit rovněž u zařazení kapitoly o České republice. Ta podobně jako ostatní čítá 25 stran (uvedena je mimochodem politologicky problematickým tvrzením: „Dosavadní komunistický autoritativní režim padl a začala fáze v politologické literatuře označovaná jako přechod k demokracii“). Je zřejmé, že český politický a ústavní systém po roce 1989 z obecnějšího pohledu spadá pod zkoumanou problematiku. Avšak text je určen českému publiku a to je se již v celé řadě konkrétněji, specializovaněji a fundovaněji pojatých vědeckých článků a monografií detailněji seznámilo s tím, co tato kapitola mohla pouze naznačit, ne rozpracovat. Tento jakýsi hrubý nástin pak vyznívá jako nedostatečný a zdá se, že ubírá prostor jiným částem, pro čtenáře zajímavějším, méně známým.

Třebaže to výstup tohoto typu (samotným editorem charakterizovaný jako příručka a učebnice) ne vždy vyžaduje, bylo by vhodné, kdyby se před samotným rozbořem jednotlivých

kapitol objevila celková shrnující a problematické aspekty výzkumu a disciplíny pojmenovávající studie. Tento jakýsi úvod, v amerických a západoevropských pracích obvyklý, se mohl dotknout tranzitologických výzev a problémů konsolidace pojednávaných systémů, mohl se pokusit pro tyto systémy a konstitucionalismy sestavit odpovídající typologii či alespoň představit přehled typologií stávajících, bylo možné v něm zmínit vědecká omezení a rovněž limity metodologické. Dále by bývalo bylo užitečné, kdyby podobná studie z pera editora či jeho kolegů shrnula dosavadní bádání v této oblasti a čtenáři tak poskytla komplexnější vhled do problematiky. V neposlední řadě by stálo za to definovat pojetí a vymezení regionu střední a východní, popřípadě jihovýchodní Evropy. Jednoduchá rezignace na tuto kapitolu či studii ještě kritičtěji vyznívá, vezmeme-li v úvahu složitost alespoň částečného sjednocování struktury, meritorních překážek, kritického rozboru dosavadní literatury k tématu se vážící a vůbec celkového akademického přístupu jednotlivých příspěvků. Necelou stránku a půl dlouhý editorial toto nemůže dohnat, eliminovat a dovysvětlit.

Na straně druhé je třeba ocenit aktuálnost informací u všech přispěvatelů, jež si editor k práci pozval. Nechybí jim erudovanost, faktograficky se jednotliví autoři, většinou osvědčení specialisté na jednotlivé země, nedopouští chyb. To je bezpochyby největším pozitivem tohoto výstupu. U naprosté většiny příspěvků můžeme vidět dobrou logickou výstavbu textu nabízející ucelený pohled na sumu relevantních faktorů vztahujících se k partikulárním konstitucionalismům. Nutno ocenit také rozhodnutí doplnit každou kapitolu o přílohy.

Slabé stránky však dílo samozřejmě obsahuje rovněž. Jednoznačnou snahu editora o kvalitní práci dokazuje vůle po sjednocení struktury příspěvků, což mnohdy u českých výstupů není pravidlem. Avšak ohlídání tohoto aspektu zůstává na půli cesty. Dále se liší vědecká pečlivost jednotlivých autorů. Velká stylistická rozrůzněnost a nekoherentnost jazykových podání je v práci patrná na první pohled, je to však vysvětlitelné počtem přispěvatelů. Gramatické chyby se práci nevyhnuly, překlepy se v ní bohužel vyskytují poměrně často. Jen namátkou několik zaznamenaných v nadpisech: *asleky* (obsah, str. 6), *Šaratín* (obsah, str. 12), *Státní správa samospráva* (Slovensko, str. 370). Není ani, například v kapitole o Polsku, vysvětlen odlišný způsob užívání zkratky *Nezávislého samosprávného odborového svazu „Solidarita“* jednou jako *NSZZ „S“* (to odpovídá zavedené polské zkratce či normě) a jindy jako *NSZZ S*. Na příkladu části o Polsku se dá zaznamenat ještě jiný problém ale podobné povahy: Michal Kubát velmi správně překládá jméno levicové SLD - v polštině *Sojusz Lewicy Demokratycznej* - jako *Spojenectví demokratické levice*. Tento překlad v české odborné literatuře prosazuje jen on, většina politologů (ale taky novinářů) polský výraz *sojusz* nesprávně překládá jako *svaz*, jenž je tak už mylně zaveden. Nicméně bez

uvedení této skutečnosti v krátké poznámce někde v textu polštiny neznalý čtenář, částečně obeznámený s jinou literaturou o SLD, může být zmaten. Přestože samotný nápad do učebnice zahrnout také relevantní výběrovou literaturu je chvályhodný, skutečnost, že v této části nebyla upravena a sjednocena bibliografická norma, je zarážející. Stává se mimo jiné, že dva různí autoři ve dvou různých kapitolách uvádějí stejnou knihu a používají přitom – sic! – odlišný způsob zápisu. Navíc v některých příspěvcích zcela absentují internetové zdroje, jež mohly, a to bylo přínosnou myšlenkou, posloužit ke konzultacím, jak se zde v mnoha případech děje. Stejně tak bylo správné zařadit informaci o autorech, což k podobným kolektivním pracím patří – toto pozitivum zase ale kazí fakt, že informace o nich je jen velmi stručná, seznam nepodává žádné jiné přiblížení než to, k jaké katedře náležejí. Jinou slabinou, jejímž odstraněním by kniha získala jistě profesionálnější ráz, je vynechání jmenného a věcného rejstříku. Škoda, že autorům či vydavateli již nezbyl čas a energie, aby se vyhnuli tomuto častému nešvaru české produkce. Kvalitně propracovaným rejstříkem tak mohli pomoci zejména studujícímu uživateli. Konečně ani graficky a typograficky titul nepatří k nejatraktivnějším a ve čtenáři vyvolává spíše dojem skriptu, jak o tom kupříkladu svědčí celkově graficky nevyvedené a stěží čitelné tabulky.

Přes všechny částečné výhrady, jež lze vůči předložené publikaci mít, je zřejmé, že se jedná o zásadní přínos, co se věku autorů týče, mladé politické vědy mladé politické vědě v ČR. Tento celkově vítaný a ve výsledku zdařilý počin rovněž splňuje požadavky, které si předsevzal, s výjimkou pojednání o ČR naplňuje očekávání, které podobné téma vyvolává, a doplňuje, zejména v částech o Albánii, Moldávii a Ukrajině, dosavadní politologické zkoumání a poznání. Může se tak stát důležitým studijním textem využitelným v akademických kurzech o středoevropských a východoevropských systémech. Kromě studentů jej lze k užívání doporučit i žurnalistům, diplomatům, sociologům a také třeba pracovníkům neziskových organizací. Doufejme, že se v nejbližší době dočkáme dalšího rozpracování, rozšíření a doplnění v podobě dalšího dílu či aktualizovaného druhého vydání.